

**MADANIYATLARARO DISKURSDA FRAZEOLOGIZMLARNING
FUNKSIONAL-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI****ФУНКЦИОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В МЕЖКУЛЬТУРНОМ ДИСКУРСЕ****FUNCTIONAL-PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF
PHRASEOLOGICAL UNITS IN INTERCULTURAL DISCOURSE****Abduxalimova Sarvinozxon Usmonali qizi***Qo‘qon davlat universiteti, 3-kurs tayanch doktoranti, Qo‘qon, O‘zbekiston***Абдухалимова Сарвинозхон Усмонали кизи***Докторант 3-го курса Кокандского государственного университета, Коканд,
Узбекистан***Abdukhaliyeva Sarvinozkhon Usmonali qizi***3rd-year PhD candidate of Kokand State University, Kokand, Uzbekistan*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada madaniyatlararo muloqot jarayonida frazeologizmlarning tutgan o‘rni ularning funksional-pragmatik tabiati asosida atroflicha yoritib beriladi. Tadqiqotda turg‘un birikmalarning shunchaki lisoniy birlik emas, balki so‘zlovchining muayyan pragmatik niyatini, ya‘ni illokutiv maqsadini amalga oshiruvchi samarali vosita ekanligi ilmiy jihatdan asoslanadi. Muallif o‘zbek va ingliz tillaridagi frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili orqali madaniyatlararo diskursda yuzaga keladigan konnotativ tafovutlar, milliy-madaniy bo‘yoqlar va ularning muloqot samaradorligiga ta‘sirini ko‘rsatib beradi. Maqolada "madaniy filtr" tushunchasi va lisoniy manzaralar to‘qnashuvida yuzaga keladigan pragmatik muvaffaqiyatsizliklar (pragmatic failure) tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, frazeologizmlar muloqot ishtirokchilari o‘rtasida o‘zaro anglashuvni ta‘minlovchi yoki aksincha, lisoniy to‘siq bo‘lib xizmat qiluvchi muhim regulyativ birliklardir. Ushbu tahlillar madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish va tarjima nazariyasi uchun metodologik manba bo‘lib xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *madaniyatlararo diskurs, frazeologizm, pragmatika, lingvokulturologiya, muloqot strategiyasi, lisoniy manzara, kontekst, konnotatsiya.*

Аннотация: *В данной статье подробно исследуется роль фразеологизмов в процессе межкультурной коммуникации на основе их функционально-прагматической природы. В исследовании научно обосновывается, что устойчивые сочетания являются не просто лингвистическими единицами, а эффективным средством реализации определенного прагматического намерения, то есть иллокутивной цели говорящего. Посредством сравнительного анализа фразеологических единиц в узбекском и английском*

языках автор раскрывает коннотативные различия, национально-культурную окраску и их влияние на эффективность общения в межкультурном дискурсе. В статье анализируются понятие «культурного фильтра» и прагматические неудачи (*pragmatic failure*), возникающие при столкновении языковых картин мира. Результаты исследования показывают, что фразеологизмы являются важными регулятивными единицами, обеспечивающими взаимопонимание или, наоборот, выступающими лингвистическим барьером между участниками коммуникации. Данный анализ служит методологическим ресурсом для развития межкультурной компетенции и теории перевода.

Ключевые слова: межкультурный дискурс, фразеологизм, прагматика, лингвокультурология, коммуникативная стратегия, языковая картина мира, контекст, коннотация, прагматическая неудача.

Annotaton: *This article provides a comprehensive overview of the role of phraseological units in the process of intercultural communication, based on their functional-pragmatic nature. The study scientifically substantiates that fixed expressions are not merely linguistic units, but an effective means of realizing a specific pragmatic intention, namely the speaker's illocutionary goal. Through a comparative analysis of phraseological units in Uzbek and English, the author demonstrates the connotative differences, national-cultural undertones, and their impact on communication effectiveness within intercultural discourse. The paper analyzes the concept of the "cultural filter" and pragmatic failures arising from the collision of linguistic world-views. The research findings indicate that phraseological units are vital regulatory units that either facilitate mutual understanding or, conversely, act as a linguistic barrier between communicators. These analyses serve as a methodological resource for the development of intercultural competence and translation theory. This study emphasizes the necessity of mastering pragmatic nuances for successful global interaction.*

Keywords: *intercultural discourse, phraseological unit, pragmatics, linguoculturology, communication strategy, linguistic world-view, context, connotation, pragmatic failure.*

KIRISH

Zamonaviy lingvistik paradigma e'tiborni tilning ichki tuzilishidan uning jonli muloqotdagi faoliyatiga qarata boshladi. Bu borada madaniyatlararo diskurs alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u yerda turli dunyoqarashlar, qadriyatlar va lisoniy manzaralar to'qnashadi. Frazеologizmlar esa har bir xalqning madaniy kodini o'zida saqllovchi eng zich axborot tashuvchilaridir.

Madaniyatlararo muloqotda frazeologizmlarning funksional-pragmatik xususiyatlarini o'rganishning dolzarbligi shundaki, turg'un birikmalar ko'pincha so'zma-so'z ma'no (denotativ) va ko'chma ma'no (konnotativ) o'rtasidagi

nomutanosiblikni keltirib chiqaradi. [1; 28-32bb.]. Bu esa muloqot ishtirokchilari o'rtasida pragmatik muvaffaqiyatsizlikka (pragmatic failure) sabab bo'lishi mumkin.

ASOSIY QISM

1. Frazelogizmlarning diskursiv-pragmatik potentsiali

Pragmatika nuqtai nazaridan yondashilganda, frazeologizm shunchaki turg'un birikma emas, balki "tayyor nutqiy akt" (ready-made speech act) hisoblanadi. Uning o'ziga xosligi so'zlovchiga minimal lisoniy vositalar yordamida maksimal darajadagi hissiy, semantik va estetik ta'sir ko'rsatish imkonini berishidir. Madaniyatlararo muloqotda frazeologizmlar shunchaki ma'no tashuvchi emas, balki muloqotni boshqaruvchi (regulyativ) strategik vosita bo'lib keladi. Ularning asosiy funksiyalarini quyidagicha tizimlashtirish mumkin:

Moderatsiyalash (Yumshatish yoki Evfemizatsiya): Jamiyatda ochiq aytish noqulay yoki "tabu" hisoblangan tushunchalarni (o'lim, kasallik, kamchilik) muloqot etiketi doirasida yetkazish. Masalan, ingliz tilidagi "to pass away" yoki o'zbek tilidagi "omonatini topshirmoq", "vafot etmoq" iboralari o'lim haqidagi xabarni so'zlovchi va tinglovchi uchun psixologik jihatdan "yumshoqroq" qabul qilinishini ta'minlaydi. Bu orqali diskursda pragmatik "zarba" kamaytiriladi.

Intensifikatsiya (Ma'no kuchaytirish va bo'rttirish): Frazelogizmlar oddiy neytral so'zlarga qaraganda bir necha barobar kuchliroq ekspressivlikka ega. "Rangi o'chgan" deyish faqat tashqi ko'rinishni tasvirlasa, inglizcha "as white as a sheet" (choyshabdek oq) yoki o'zbekcha "qoni qochgan" birikmalari subyektning ichki qo'rquvi, hayajoni yoki og'ir holatini vizual va hissiy bo'yoqlar bilan boyitadi.

2. O'zbek va ingliz lisoniy manzaralarida madaniy tafovutlar tahlili

Madaniyatlararo muloqotda iboralarning pragmatik muvaffaqiyati suhbatdoshlarning "fon bilimlari" (background knowledge) darajasiga bog'liq. Har bir frazeologizm ortida muayyan millatning tarixi va turmush tarzi yotadi:

O'zbek mentaliteti va mehmondo'stlik pragmatikasi: O'zbek muloqot madaniyatida "Ostonasini tilladan qilmoq" kabi iboralar minnatdorchilikning eng yuqori cho'qqisini anglatadi. Bu yerda "tilla" va "ostona" timsollari xonadon barakasi va uy egasiga bo'lgan cheksiz hurmatni ifodalaydi. Biroq, G'arb madaniyatida, xususan, ingliz muloqotida shaxsiy masofa (privacy) va ratsionallik ustun bo'lgani sababli, bunday mubolag'ali iboralar tinglovchida "samimiy emaslik" yoki "bo'rttirish" sifatida noto'g'ri pragmatik taassurot qoldirishi mumkin.

Ingliz vazminligi (Stoicism) va diskursiv qoliplar: Inglizlar uchun xos bo'lgan "To keep a stiff upper lip" (yuqori labni mahkam/qattiq tutmoq) iborasi har qanday og'ir vaziyatda ham hissiyotga berilmaslik, irodani saqlash qadriyatini aks ettiradi. [2; 41-42 bb.]. O'zbek muloqotida dardni bo'lishish, hamdardlik (empatiya) bildirish ochiqroq kechsa, ingliz muloqotida ushbu frazeologizm pragmatik vazminlikni ijtimoiy norma darajasiga ko'taradi.

3. Pragmatik xatoliklar (Pragmatic Failure) va diskursiv to'siqlar

Madaniyatlararo diskursning eng nozik nuqtasi — bu "soʻzma-soʻz tarjima tuzogʻi"dir. Lisoniy shaklning bir tildan ikkinchi tilga mexanik koʻchirilishi koʻpincha muloqotning uzilishiga yoki "pragmatik absurdlikka" olib keladi:

Misol: Oʻzbek tilidagi "Koʻz tegmasin" niyati samimiy himoya chorasi hisoblanadi. Uni inglizchaga "Let the eye not touch" deb oʻgʻirish muloqotda tushunmovchilik keltirib chiqaradi. Chunki ingliz madaniyatida aynan shu pragmatik niyat (yomon koʻzdan saqlanish) uchun "Touch wood" (yogʻochni taqillatmoq) yoki "Fingers crossed" kabi mutlaqo boshqa obrazli tizimlar qoʻllaniladi.

Shuningdek, hayvonlar timsolidagi (animalistik) frazeologizmlarning baholash (evaluative) funksiyasi tubdan farq qilishi mumkin. Masalan, "it" (dog) obrazi ingliz diskursida sadoqat, doʻstlik va baʼzan yutuq ramzi boʻlib keladi ("Top dog" — yetakchi, eng muvaffaqiyatli shaxs; "Lucky dog" — omadi chopgan odam).

Oʻzbek tilida esa "it" ishtirokidagi iboralarning aksariyati (masalan, "itday charchamoq", "it azobi", "itga otish") salbiy, past baholovchi yoki kamsituvchi konnotatsiyaga ega. [3; 146-147 bb.]. Madaniyatlararo muloqotda bunday nozik farqlarni hisobga olmaslik suhbatdoshning shaxsiga daxl qiluvchi pragmatik xatoga sabab boʻlishi mumkin.

XULOSA

Oʻtkazilgan tahlillar shuni koʻrsatadiki, frazeologizmlar madaniyatlararo diskursda shunchaki lisoniy bezak emas, balki "madaniy tushunish koʻprigi" yoki aksincha, "lisoniy toʻsiq" vazifasini oʻtaydi. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

- Frazeologizmlarning pragmatik kuchi ularning lisoniy tejamkorligida boʻlib, ular orqali soʻzlovchi oʻzining ijtimoiy, hissiy va madaniy pozitsiyasini osonroq ifodalaydi.

- Madaniyatlararo muloqotda muvaffaqiyatga erishish uchun faqat soʻzlarning maʼnosini bilish yetarli emas; iboralarning ortida turgan "madaniy ssenariylar" (cultural scripts) va konnotativ qatlamlarni tushunish shart.

- Pragmatik xatoliklarning oldini olish uchun "shaklga-shakl" tamoyilidan voz kechib, "niyatga-niyat" (functional equivalence) tamoyili asosida muloqot strategiyasini qurish lozim.

Xulosa qilib aytganda, frazeologizmlarning funksional-pragmatik xususiyatlarini oʻrganish, nafaqat tilshunoslik, balki zamonaviy diplomatiya, tarjimashunoslik va madaniyatlararo aloqalarni mustahkamlashning fundamental asosi boʻlib qolaveradi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Mamatov A.E. Frazeologik shakllanish masalalari. – Toshkent: Fan, 1999.
2. Safarov Sh. Pragmatilingvistika. – Toshkent: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008.
3. Ter-Minasova S.G. Yazik i mejkulturnaya kommunikatsiya. – M.: Slovo, 2000.

